כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ואתחנן ■ ח' אב ה'תש"פ ■ 29.07.2020 ■ גליון מס' 593

מעלותיו של ט"ו באב

/ הרב מרדכי אליהו זצ"ל

הגמרא בתענית (ל' ע"ב) מביאה כמה טעמים לחשיבותו של יום זה, וז"ל:

"אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיוה"כ. ט"ו באב מאי היא?

א.

אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה - מאי דרוש, זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו'

(שאמר "כן בנות צלפחד דוברות", ואומרים חז"ל אשרי יולדתו של מי שהקב"ה מסכים עמו ואומר "כן". מכאן עלינו לדעת שההתעסקות בשידוכין היא דבר חשוב וחיובי, ויש משרד בירושלים ברחוב 'שדרות המאירי' 11 שמטפל בענייני שידוכים וגם נותן ייעוץ והכוונה).

ב.

אמר רב יוסף אמר ר"נ, יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל, שנאמר ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה (ידוע המעשה עם פלגש בגבעה שבגינה יצאו מנהיגי ישראל נגד שבט בנימין והיו מנודים מלבוא בקהל, עד שהתירו את הנידוי והיה זה יום שמחה עצומה לישראל). מאי דרוש, אמר רב ממנו ולא מבנינו.

ג.

רבה בב"ח אמר רבי יוחנן, יום שכלו בו מתי מדבר, דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי אלי היה הדבור

(ומבאר רש"י שעל כל פנים היה דיבור עם משה רבנו בחזון לילה גם קודם לכן. וראה זה פלא, באותה שנה היו צריכים למות כך וכך אלפים במדבר, אבל הקב"ה חשב חשבון אחר, ובאותה שנה ככל שנה הם חפרו לעצמם קברים ושכבו בהם בליל ט"ב, והנה הם קמו חיים ולא כמו כל שנה שהיו מתים, ואעפ"כ זה לא נקבע ליו"ט עבור זה, כי היה זה נס זמני לאותם אנשים. אבל יום שהקב"ה החל לדבר עם משה רבנו פנים אל פנים ולא בחזיון זה דבר רוחני חשוב - וזה נקרא יו"ט).

ד.

עולא אמר, יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל, ואמר לאיזה שירצו יעלו

(ירבעם בן נבט היה חכם גדול אבל גם בעל גאוה גדול, וידע שלא נותנים לשבת במקדש אלא רק למלכי בית דוד, והוא לא יכול לשבת, ולכן מנע מכולם את העליה לרגל והיה מיצר לישראל מאוד, עד שהתיר את המניעה והייתה שמחה עצומה).

ה.

רב מתנה אמר יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה , ואמר רב מתנה אותו יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

וארא את הארץ הטובה
היכן מצינו אהבת ארץ חמדה כמו בעמידתו של האיש שלא קם כמוהו, אשר לא כהתה עינו ולא נס ליחו, העומד ומתחנן לפני בורא עולם...
המשך בעמ' 2

הראת לדעת
כשמשה רבינו צווה בתחילה לבוא ולגאול את ישראל ולהוציאם ממצרים, אמר לו הקב"ה שמטרת היציאה היא ידיעת ה'. וזה לך האות...
המשך בעמ' 3

שו"ת קיץ
שאלות מעשיות בהלכות מזוזה
לרגל העונה החמה של מעבר הדירות בתקופת הקיץ...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
נפלאות מטבעות ה"פדיון"
עשרות רבות של קברים טריים שנכרו בשבועות האחרונים בבית העלמין בעיירה אליק, היוו עדות אילמת למגיפה הנוראה שפקדה...
המשך בעמ' 6

שביבים
■ *שו"ת הרי"ף*
■ *יוצר המאורות*
■ *"שעשני אישה"*
המשך בעמ' 7

(הרוגי ביתר היו רבבות, ואסרו להביאם לקבורה, והיה צר לישראל מאוד על כבודם של המתים, ונעשה נס וכל העת שהיו מוטלים בבזיון לא הסריחו ולא נרקבו גופותיהם למרות ששכבו כך זמן רב, והרומאים ברשעם עשו מגופותיהם גדרות לכרמיהם - וכשהתירו לקוברם היה זה יום שמחה גדולה ועצומה, וזכר למה ששמשו גופותיהם לגדר לכרמים תיקנו לברך על היין ברכת הטוב והמטיב וכדלהלן).

ו.

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יום שפסקו מלכרות עצים למערכה דתניא רבי אליעזר הגדול אומר, מט"ו באב ואילך תשש כוחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן יבשין, אמר רב מנשיא וקרו ליה יום תבר מגל. מכאן ואילך דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף יסיף"

(כמו שכתוב "כי הם חיינו ואורך ימינו" - שיש להוסיף ולהרבות בלימוד תורה שאין למעלה הימנה), ומכאן למדו שבכל פעם שמסיימים מסכת עושים סעודת מצוה, וכמו שהגמרא בשבת אומרת (קיח ע"ב) "ואמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא, עבידנא יומא טבא לרבנן" (ועיין לשו"ע יו"ד סי' רמ"ו ולגאון שם אות מ"ו).

ט"ו באב עילוי לשכינה

מרן הבא"ח (בפרשת דברים אות א') הפליג בחשיבותו של יום ט"ו באב, וז"ל:

"ארז"ל בר ישראל דאית ליה דינא בהדי עכו"ם לשתמיט מניה עד ר"ח אלול, וי"א עד ט"ב דהיינו עד אחר עשרה באב, וזו הסברה היא עיקר דאין צריך להשתמט עד ר"ח אלול אלא רק עד אחר עשרה באב (כלומר עד היום), ובפרט כי בט"ו באב צריך לעשות שמחה מפני שיש עלוי לשכינה כמ"ש בזוה"ק ח"ב דף קצ"ה, וכיון שעלה חודש זה ביום ט"ו לא ירד דמעלין בקודש", עכ"ל.

ואראה את הארץ הטובה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

היכן מצינו אהבת ארץ חמדה כמו בעמידתו של האיש שלא קם כמוהו, אשר לא כהתה עינו ולא נס ליחו, העומד ומתחנן לפני בורא עולם שיואיל להכניסו לארץ ישראל, ומבקש: "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה". וכמה עלובים לעומתו הגמדים של ימינו, אשר אדמות ארץ ישראל הפכו לדידם לנכסי נדל"ן ומקור לרווחים מפוקפקים, ובהם פוליטקאים שאת אדמות ארץ ישראל הפכו לקלפי מיקוח להשגת שקט רגעי ושלום מדומה. דוקא בשעת הרת גורל זו, שעתידה של ארץ ישראל מונח על כף המאזניים וערכה נעשה כה זול בעיני רבים, חייבים אנו להזכיר שוב ושוב את הנשכחות, לעורר מחדש את מעמדה וערכה האמיתי של ארץ ישראל. באגרות ראי"ה [אגרת צו] כותב הרב קוק: "יסוד הגלות והשפלות הנמשך בעולם, בא רק מפני שאין מודיעים את ארץ ישראל, את ערכה וחכמתה, ואין מתקנים את חטא המרגלים שהוציאו דבה על הארץ, בתשובת המשקל: להגיד ולבשר בעולם כולו הודה והדרה, קדושתה וכבודה, והלואי שנזכה אחרי כל ההפלגות כולן, מצדנו, להביע אף חלק אחד מרבבה מחמדת ארץ חמדה ומהדרת אור תורתה ועלוי אור חכמתה ורוח הקודש המתנוסס בקרבה".

כבר אברהם אבינו הכיר בערכה של ארץ ישראל, כמו שמובא במדרש [ב"ר לט ח]: "אמר ר' לוי: בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארץ נחור, ראה אותם אוכלים ושותים ופוחזים, אמר: הלואי לא יהא חלק בארץ הזאת! וכיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותם עסוקים בניכוש בשעת ניכוש, בעידור בשעת עידור, אמר: הלואי יהא חלקי בארץ הזאת! אמר לו הקב"ה: לזרעך אתן את הארץ הזאת". ובמדרש אחר [תנחומא משפטים י] אמרו: "מהו ארץ חמדה? ארץ שחמדו לה אבות, אברהם נתאוה לה שנאמר: 'במה אדע כי אירשנה', יצחק נתאוה לה, שנאמר לו: 'גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האלה', יעקב נתאוה לה שנאמר: 'אם יהיה אלקים עמדי ... ושבתי בשלום אל בית אבי', אף משה נתאוה לה, שנאמר: 'ואתחנן אל ה' ... אעברה נא ואראה את הארץ הטובה".

ב"עולת ראיה" [ח"א עמ' רג] מסביר הראי"ה שהקשר של העם היהודי לארץ ישראל אינו דומה לקשר של שאר העמים לארצם, את ההבדל הזה הוא מדייק מהכתוב [דברי הימים א, טז, טו-יח]: "זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור, אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם, לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם בהיותכם מתי מעט, כמעט, וגרים בה", וכך הוא מפרש את הכתוב: באופן רגיל הקשר של כל עם לארצו אינו מתרחש מיד אלא מתפתח בתהליך היסטורי הנמשך תקופה ממושכת, על ידי ציבור גדול, המתיישב בארץ בהתיישבות של קבע, ואז כל המרכיבים הללו: הזמן, הציבור והקביעות יחד יוצרים את הקשר. ואילו הקשר של כנסת ישראל עם ארצה התהווה גם בהעדר כל המרכיבים הטבעיים הללו, הן מבחינת כמות האנשים: "בהיותם מתי מעט", והן מבחינת משך הזמן: "כמעט", בזמן קצר ותכוף, והן מבחינת העדר התיישבות של קבע: "וגרים בה" - כך שגם בלא המרכיבים הטבעיים היוצרים את ההתקשרות לארץ, גם בלעדיהם נוצר הקשר של עם ישראל לארץ ישראל, ומהו הדבר שיצר את הקשר של עם ישראל לארצו? הוא דבר ה' וברית קדשו, בחוק שבועות עולם אשר הוא אמר ויהי.

הבדל נוסף אנו רואים בין ארץ ישראל לשאר הארצות, ששלמות

ארץ ישראל אינה ניתנת לחלוקה, שקדושתה וסגולתה היא אחת שאין לחלקה למחצה לשליש ולרביע, ואת הדבר הזה ממחיש הקב"ה במראה שהוא מראה למשה. כשעלה משה אל הר נבו והקב"ה אראהו משם את הארץ, לא אראה לו רק את שפלת החוף מגדרה עד חדרה, או מחוף הים עד כפר סבא, אלא אראהו "את כל הארץ, את הגלעד עד דן, ואת כל הנפתלי, ואת ארץ אפרים ומנשה, ואת כל ארץ יהודה עד הים האחרון, ואת הנגב ואת הככר בקעת ירחו עיר התמרים עד צוער" [דברים לד א-ד], להראותו שארץ ישראל כולה היא חטיבה אחת.

הראת לדעת

/ הרב איתמר הרשקו

כשמשה רבינו צווה בתחילה לבוא ולגאול את ישראל ולהוציאם ממצרים, אמר לו הקב"ה שמטרת היציאה היא ידיעת ה'. וזה לך האות... בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה[1]. ולאחר שבע המכות הראשונות הקב"ה אף מבשר למשה שיש בכל מה שעבר על ישראל כדי לספר לבנים ובני הבנים, ובזה לדעת את ה'[2].

למרות זאת, לא זכו ישראל להגיע לכלל ידיעת ה' כשכבר עם יציאתם וקריאת ים סוף לעיניהם הם היו רק בגדר מאמינים בה' ובמשה עבדו.

ראשון יודעי ה' לאחר ניסיי ופלאות יציאת מצרים וקריעת ים סוף, היה יתרו שבא להתגייר ולשמוע את השכינה בהר סיני.

כבר עם הגעתו לקראת משה, אומר יתרו עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים[3], ולמעשה הוא הפך לאדם הראשון שהצליח לממש את כוונת ה' בהוצאת ישראל ממצרים- ידיעת ה'.

הדבר שגרם ליתרו לדעת את ה' הייתה ההבנה כיצד מנהיג ה' את עולמו, כפי שנגלה לעין כל בעשרת המכות ובקריעת ים סוף.

הרי היה זה יתרו שישב ויעץ לפרעה להשליך את ילדי העברים ליאור כשיחד עמו היו גם איוב ובלעם[4]. כיועץ הסתרים של אותה עצה נוראה, יתרו היה בקיא בכל פרטיה ודקדוקיה. וכאשר באו המכות על המצרים, כל מכה כנגד צרה או שיעבוד בו נהגו המצרים כלפי ישראל[5] רק יתרו יכל לדעת עד כמה כל מכה באה בדיוק כפי שחשבו המצרים להכות בה את ישראל.

ומעל הכול הייתה מפלת המצרים הסופית על הים, ממש כדוגמת השלכת ילדי העברים ליאור.

כשיתרו ראה כל זאת, הוא יכל להגיע עד כדי ידיעת ה', הגדולה לעין שיעור מול האמונה בו.

ההפרש שבין האמונה לידיעה נמצא במקור ממנו הם נובעים. האמונה היא כעניין חיצוני לאדם בו אין לו השגה כלל, וכל יכולתו לקבל את הדבר היא מכח אמונה ברורה ומוחלטת שאכן כך הם הדברים. לעומת הידיעה שהיא חלק בלתי נפרד מן האדם ועל כן אין לו כל ספק כלל באשר אליה.

כאשר האדם נולד הוא לא יכול לדעת בעצמו שאלו הם אכן הוריו, שכן הוא אינו בר דעת להבין את עניין ההולדה בגיל שכזה, וכל ההבנה שלו בעניין זה גם כאשר הוא גדל, היא בגדר אמונה שאינה ניתנת להכחשה. אך לעומת הבן- להורים אין שום ספק כלל שזהו ילדם. הן הם יצרו אותו וכעת הם רואים בהולדתו ולכן האדם יודע שזהו בנו, אך בנו יכול רק להאמין שזהו אביו.

בגלל הדבר הזה, היה עם ישראל שיצא מכור ההיתוך המצרי כבן הנולד לאביו ולכן כל ההשגה שלהם את הקב"ה ומשה הייתה בגדר אמונה חזקה שאינה מתערערת- ויאמינו בה' ובמשה עבדו. כשלעומתם היה יתרו כמי שרואה את הדברים מהצד ולכן הוא הכיר וידע את ה' עוד בטרם ישראל השכילו זאת.

רק לאחר ארבעים שנה שעברו על ישראל במדבר יחד עם החלפת דור האבות בדור הבנים, באה הידיעה לעם ישראל- אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו.

ידיעת ה' שרכשו ישראל בשנת הארבעים היא גדולה לעין שיעור מול הידיעה שידע יתרו את ה'. שכן יתרו מכריז עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים, ובזה הוא כמפריד בין הדבקים בשני האופנים בו הקב"ה מתגלה בעולמו- מידת הדין בשם 'אלוקים' ומידת הרחמים בשם 'ה'".

לעומת זאת עם ישראל זוכה לראות ולדעת את ה' בדרך של שילוב הכוחות כולם- "כי ה' הוא האלוקים", וכך כל כוח משלים את השני ממש, כשם שעשה הקב"ה בימי בראשית אז שיתף מידת הדין למידת הרחמים.

את פרשת ואתחנן קוראים לעולם לאחר תשעה באב וזאת משום שהפרשה מדברת על אחרית הימים שלאחר חורבן בתי המקדש, שבהם נזכה להתעלות שוב לרום מעלתנו כיודעי ומבשרי שם ה' בעולם.

על ידי זה שאנו שואלים לימים ראשונים אשר היו לפנינו, אנו יכולים להבחין בטובה הבאה לרגלנו, בדיוק כשם שיתרו ראה את מה שישראל לא ראו- כיצד הם יצאו מכור הברזל וכעת התעלו לשמוע דברי אלוקים חיים. ואם נפנים זאת נוכל להיות כישראל שעברו את נדודי המדבר ובזה הם באו לכלל עמידה על דברי רבם- הלא ה' אלוקיכם מלככם.

1 - שמות ג, יב
2 - ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'- שם י, ב
3 - שם יח, יא
4 - סוטה יא.
5 - ויש טעם בדבר באגדה בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו בטכסיסי מלחמות מלכים בא עליהם כסדר מלכות כשצרה על עיר בתחלה מקלקל מעיינותיה ואח"כ תוקעין עליהן ומריעין בשופרות ליראם ולבהלם וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו' כדאיתא במדרש רבי תנחומא- רש"י שמות ח, יז

שו"ת קיץ הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שאלות מעשיות בהלכות מזוזה

(לרגל העונה החמה של מעבר הדירות בתקופת הקיץ)

אנו מתכננים לעבור דירה אי"ה בחופשה הגדולה ומכיוון שכך יש לנו כמה שאלות בהלכות מזוזה:

א) האם כאשר ניכנס לדירה החדשה צריכים אנו לבדוק את המזוזות הקבועות בה?

ב) האם צריך לברך את הברכה על המזוזה כאשר אנו מתחילים לגור בדירה החדשה?

ג) אם אין מזוזות בדירה החדשה ואנו צריכים לקבוע את המזוזות, מתי הזמן הנכון לקבוע את המזוזות? ביום הראשון בו אנחנו מתחילים לגור בבית? כאשר כבר מתחילים להעביר את החפצים והרהיטים לדירה? או אולי אפשר לקבוע הרבה זמן לפני המעבר כאשר הדירה ריקה?

תשובה: כדי לענות על כל השאלות הללו ושאלות נוספות יש להקדים חקירה בגדר מצוות מזוזה.

חובת הבית או חובת הגברא

האם מצוות מזוזה היא מצווה על הבית? (חובת הבית) או שהיא מצווה על הדרים בה? וודאי שהבית הוא לא גברא בר חיובא שחייב במצוות, ולכן בוודאי שהדרים בה הם אלו החייבים במצווה זו, אבל החקירה היא האם גדר מצווה זו חובה על האדם לקבוע מזוזה בבית שדרים בו, או חובה על האדם לגור בבית שיש בו מזוזה? ובנוסח ישיבתי - האם היא חובת הבית או חובת הגברא?

ונראה שנחלקו בחקירה זו רבותינו האחרונים, מהם למדו שהיא חובת הבית ומהם למדו שהיא חובת הגברא.

והנה נראה שדעת שניים מגדולי עמודי ההוראה שהיו לעם ישראל בדורות האחרונים, ה"ה הגאון רבי עקיבא איגר והמגן אברהם שגדר מצווה זו - חובת הגברא ואבאר.

חידושיו של הגאון רבי עקיבא איגר

הנה הגאון רבי עקיבא איגר בתשובה שכתב[א] חידש שני חידושים גדולים בהלכות מזוזה, ראשית כתב שמי שנכנס לגור בבית שכבר יש בו מזוזות קבועות, יש לו לברך בתחילת הדיורים את הברכה על המזוזה (על אף שאינו קובע כעת מזוזות כלל) שהרי זו מצווה חדשה עבור הדיירים החדשים בבית, וקודם המצווה יש לברך.

עוד חידש, שגם אדם שכבר דר בביתו, אבל עזב את ביתו לימים מספר או אפילו למספר שעות, יש לו לברך שוב על המזוזה כאשר הוא חוזר שוב לביתו, שמכיוון שיצא לזמן רב הרי שהיה הפסק בקיום המצווה וממילא צריך לברך מחדש כאשר שב לדור בבית.

וכתב שדבר זה דומה למי שלובש טלית ופשט אותה על דעת שלא להתעטף בה מיד, שכאשר שב ומתעטף בה יש לו לברך מחדש[ב], וכן הדבר למי שיצא מהסוכה לעסקיו שכאשר חוזר לסוכה (ואוכל בה) מברך שוב 'לישב בסוכה' עכת"ד (אמנם חתם את דבריו ב'צריך עיון לדינא').

ומכל דבריו אלו של הגאון רבי עקיבא איגר, מבואר ברור, שלדעתו גדר מצוות מזוזה הוא חובת האדם לגור בבית שיש בו מזוזה, וכמו חובת האדם לדור בסוכה בחג הסוכות, ולכן כאשר יש הפסק בקיום המצווה (בציצית - פשוט אותה לזמן רב, בסוכה - יוצא לזמן רב מהסוכה, במזוזה - עוזב את הבית לעסקיו לזמן רב) כאשר שב אל המצווה יש לו לברך מחדש, על כל מצווה הברכה הראויה לה.

אמנם אנו אין נוהגים כן, ולא שמענו ולא ראינו מי שנוהג כן לברך מחדש על המזוזה כאשר שב לביתו לאחר שעות מספר שלא היה בביתו, ואכן הרעק"א עצמו כתב לאחר חתימת תשובה זו שלאחר זמן הזדמן לידו ספר ברכי יוסף (למרן החיד"א) ששם כתוב[ג] שמי ששוכר בית שכבר קבועות בו מזוזות אינו מברך, דלא תקנו הברכה אלא בשעת קביעת המזוזה, ולאמור לעיל יש לומר שדעת הברכי יוסף (וכן מנהג העולם) שאין מצווה זו גדרה חובה לאדם לדור בבית שיש בו מזוזה, אלא גדרה לקבוע מזוזה בבית שדרים בו, וממילא אין צורך לברך בכל פעם מחדש ולא שייך בזה היסח הדעת כאשר האדם יוצא מהדירה למספר שעות או ימים, והבן.

והנה יש להבין לדעת הרעק"א הנ"ל, אף אם נניח שיש לברך מחדש על המזוזה כאשר חוזר לביתו לאחר שעות מספר, מכל מקום איזה נוסח ברכה יברך? 'לקבוע מזוזה'? הרי כלל אינו קובע מזוזה? ואולי כוונת הרעק"א לנוסח הברכה על מצוות מזוזה המובא במגן אברהם שיובא לקמן[ד].

חידושו של המגן אברהם

המגן אברהם[ה] עסק בשאלה מדוע על המזוזה מברכים 'לקבוע מזוזה' ואילו בציצית אינו מברך 'על עשיית ציצית' או 'לעשות ציצית'? ומיישב שבמזוזה בדרך כלל כאשר הוא קובע את המזוזה הוא כבר בשעת קיום המצווה (תחילת הדיורים בבית) אך בציצית הוא קושר את החוטים עוד קודם קיום המצווה כי הוא לא לבוש בבגד בזמן הקשירה, ולכן לא תיקנו ברכת על העשייה שאינה מתבצעת בזמן קיום המצווה.

והוסיף המגן אברהם שאם באמת מדובר באופן שהוא קובע מזוזה בבית עוד קודם שדר בבית, אינו יכול לברך את הברכה בשעת הקביעה, ורק כאשר יכנס לדור בבית יברך, אך יברך בנוסח שונה - '...אשר קדשנו במצותיו וצוונו **לדור בבית שיש בו מזוזה**' עכת"ד.

וגם מדברי המגן אברהם עולה בבירור שדעתו שגדר מצוות מזוזה הוא לדור בבית שיש בו מזוזה, ומה שמברכים בדרך כלל 'לקבוע מזוזה' הוא משום שבשעת הקביעה כבר מתחילה לה המצווה, ולכן שייך לברך גם בנוסח כזה, אך אין המצווה היא הקביעה בבית אלא הדיורים בבית.

ונראה שבחקירה זו ניתן לתלות מספר שאלות נוספות בהלכות מצוות מזוזה.

האם ניתן לברך לאחר קביעת המזוזה

הנה בדרך כלל יש לברך את ברכת המצווה - 'עובר לעשייתן' כלומר קודם עשיית המצווה, אולם אם שכח ולא בירך קודם המצווה, ונזכר כעת לאחר מעשה המצווה, כתב הרמב"ם[ו] שיש לחלק בזה בין מצוות שעשייתן מתמשכת למצוות שאין עשייתן מתמשכת.

מצוות שעשייתן מתמשכת - כגון - סוכה ציצית ותפילין, יכול לברך גם לאחר הזמן המקורי של הברכה, כל זמן שהמצווה עדיין מתמשכת (התפילין או הטלית עדיין עליו).

מצוות שאין עשייתן מתמשכת - כגון - שחיטה כיסוי הדם והפרשת תרומות ומעשרות, אם לא בירך קודם קיום המצווה, לא יכול לברך לאחר מכן.

ומעתה יש לברר האם מי שלא בירך קודם קביעת המזוזה האם יוכל לברך לאחר קביעת המזוזה? האם מזוזה היא מצווה שעשייתה מתמשכת כציצית וסוכה, או כשחיטה וכיסוי הדם?[ז]

ונראה שאם גדר מצוות מזוזה הוא לקבוע מזוזה בבית שדרים בו (חובת הבית) הרי שאין זו מצווה מתמשכת ולא נוכל לברך לאחר הקביעה, אך אם המצווה היא לדור בבית שיש בו מזוזה, אם כן כל זמן שהדיורים נמשכים - עשייתה מתמשכת ויוכל לברך גם לאחר קביעת המזוזה.

ובתשובות הגאון רבי עקיבא איגר מבואר שדעת שניתן לברך לאחר קביעת המזוזה, והדברים תואמים לשיטתו בגדר מצווה זו כפי שהתבאר לעיל מתוך תשובה אחרת שכתב.

האם ניתן לקבוע מזוזה בבית קודם תחילת הדיורים בבית

עוד יש לתלות בחקירה זו שאלה נוספת - האם ניתן לקבוע מזוזה בבית קודם תחילת הדיורים, או שיש בזה משום 'תעשה ולא מן העשוי'.

אם גדר המצווה הוא לקבוע מזוזה בבית שגרים בו (חובת הבית) אם כן כל זמן שעוד לא גרים בבית עוד לא הגיע זמן החיוב, וקביעת המזוזה קודם הדיורים הוי כקביעה בזמן פטור, ויש בזה משום 'תעשה ולא מן העשוי', אולם אם גדר המצווה הוא לגור בבית שיש בו מזוזה, יש לומר שאין מניעה לקבוע את המזוזה קודם הדיורים, שאין גדר המצווה כלל על הבית, אלא קודם ביאת האדם לדור בבית יש לו לדאוג שיהיה בבית מזוזה בזמן תחילת הדיורים.

ואכן במגן אברהם מבואר להדיא שאין מניעה לקבוע מזוזה קודם תחילת הדיורים בבית, ודבריו עולים בקנה אחד עם שיטתו בגדר מצוות מזוזה שהתבארה לעיל.

ומעתה באשר למענה לשאלות השואל:

נראה שמאחר ואין אנו נוהגים כרעק"א, ואין אנו מברכים אלא רק בשעת קביעת המזוזה, ולא שמענו מי שיברך את נוסח הברכה המובא במגן אברהם - 'לדור בבית שיש בו מזוזה', כנראה שאנו נוקטים להלכה שגדר מצוות המזוזה הוא לקבוע מזוזה בבית שדרים בו.

ולכן אין לברך ברכה זו לאחר קביעת המזוזה, וכן יש להקפיד לקבוע את המזוזה רק בתחילת הדיורים ולא קודם לכן, ואם מגיע לבית שכבר יש בו מזוזות קבועות, אינו מברך ברכה על המזוזה.

אולם אם מסיר את המזוזות לבדיקה כאשר עובר לגור בדירה או קודם לכן, כאשר שב וקובע אותם בתחילת הדיורים בבית זה, נראה שיכול לברך ברכה זו, מאחר ובכל מקרה יש דעות בפוסקים שמי שנוטל את המזוזה לבדיקה יש לו לשוב ולברך כאשר קובע את המזוזות מחדש (אף אם נמצאות כשרות) ובלאו הכי - יש כאן מצווה חדשה, ושעת קביעת מזוזה - ויכול וצריך לברך.

באשר לשאלה אם יש לבדוק את המזוזות כאשר נכנסים לדירה החדשה - הנה אם הדיירים הקודמים הם יהודים יראי שמיים, ואומרים הם לכם כי המזוזות כשרות ונלקחו לבדיקה לפני זמן לא רב (פחות משלוש שנים ומחצה - שהרי שיש לבדוק מזוזות פעמיים בשבע שנים) מעיקר הדין אין צורך לבדוק את המזוזות.

אולם אם אין הדבר כך, בוודאי צריך לוודא קודם תחילת ביאתו לבית שהמזוזות כשרות הם, ושבכל הפתחים המחויבים ישנה מזוזה.

ומצוי מאוד שאנשים שעוברים דירה דואגים לאלף ואחד עניינים טכניים בבית, ומשקיעים כסף רב בשיפוץ וכדומה, אך את עניין המזוזות - זונחים, ואין הדבר נכון כלל ועיקר.

ובאשר לזמן הנכון לקביעת המזוזה - הנה יש לקבוע את המזוזות בתחילת הדיורים בבית, ולא נכון מה שנוהגים רבים לדחות את מעמד קביעת המזוזות לזמן חנוכת הבית שעורכים לאחר תקופה לא קטנה, אלא יש לקבוע את המזוזה מיד בתחילת הדיורים בבית, וכמו כן אינו נכון מה שנוהגים רבים לקבוע רק מזוזה אחת בפתח הבית, ואת שאר המזוזות משאירים לטיפול בתקופה מאוחרת יותר, שאין הדבר נכון וכל חדר חייב במזוזה בפני עצמו[ח].

ובגדר 'תחילת דיורים' הנה אם מתחילים להעביר חפצים לדירה ימים מספר עוד קודם המעבר לדירה (מצוי בזוגות צעירים קודם החתונה) יש מהפוסקים שנקטו שכבר אז הבית חייב במזוזה, ויש חולקים, ויש שהציעו לאכול סעודה אחת בבית כדי שכבר ייחשב כתחילת דיורים ויוכלו לקבוע מזוזה אז ולצאת מהספק.

יישוב טוב והצלחה רבה ברוחניות ובגשמיות!

א - שו"ת רעק"א מהדורה קמא סימן ט'.
ב - עיין ברמ"א שו"ע או"ח סימן ח' סעיף י"ד.
ג - ברכי יוסף אורח חיים סימן י"ט.
ד - כן כתב הפתחי תשובה לשו"ע יו"ד סימן רצ"א ס"ק ד'.
ה - הלכות ציצית סימן י"ט ס"ק א'.
ו - הלכות ברכות פרק י"א הלכה ה' והלכה ו'.
ז - עיין שו"ת תבואות שמש חלק יו"ד סימן צ"ו שנקט שאין מזוזה נחשבת כמצווה שעשייתה מתמשכת, ובשו"ת יבי"א חלק ח' יורה דעה סימן כ"ז חלק עליו.
ח - עיין מש"כ בשו"ת בסוד שיח חלק א' סוף סימן י'.

סיפור לשבת

נפלאות מטבעות ה"פדיון"

/ הרב יאיר וינשטוק

עשרות רבות של קברים טריים שנכרו בשבועות האחרונים בבית העלמין בעיירה אליק, היוו עדות אילמת למגיפה הנוראה שפקדה את המקום לפתע פתאום.

אליק מלאה בכי וצווחה כי אין בית אשר אין שם מת. ואחרי העוללים שנפלו שדודים, ומכסת הקורבנות הגדולה נגבתה מהם, הגיע גם תורם של האבות והאמהות. יהודי אליק חששו כי עוד מעט לא יישאר מהם שריד ופליט. תקוה אחת קיננה בליבם: צדיק גדול שכן בקרבם, רבי צבי אריה המפורסם בכינוי "רבי הירש לייב אליקר", תלמידו המובהק של הרה"ק רבי יחיאל מיכל, המגיד מזלוטשוב. התחילו יהודי אליק נוהרים לבית הצדיק ביום ובליל. בכיות האימהות ששכלו את עולליהן במגיפה, קרעו את לבו הטהור לגזרים. נשים שאבדו שנים ושלושה צאצאים, עמדו ויללו בחדרו כשהן מתחננות "והיה המחנה הנשאר לפליטה". אברך-אלמן שאבד את זוגתו הצעירה, חצי שנה בלבד לאחר נישואיו, געה בבכי תמרורים על אשת נעורים שאין לה תמורה. קשישים ששכלו את בניהם בדמי ימיהם, פכרו ידים והביטו בו בעינים גדולות שואלות.

עמד רבי הירש לייב בחדרו ובקש רחמי שמים על צאן מרעיתו, שלא תאבד שארית יעקב. אולם לחרדתו הרבה חש שבקשתו אינה מתקבלת. בשעה קשה זו, החליט הצדיק לנקוט בצעד של חוסר ברירה, ולבחור להם לשלומי אמוני ישראל, כפרה נאה תחתיהם. בהסתמך על מאמר חז"ל על הפסוק "ואתן אדם תחתיך" (ישעיה מ"ג) ודרשו חכמינו ז"ל "אל תקרי אדם אלא אדום". (ברכות דף ס"ב) אותם רשעים הקרויים "אדום", בהם לא נגעה יד המגיפה עד עתה. הגיע הזמן להעביר את המציאה הכשרה לחצרותיהם ולטירתם... מדוע שלא ישאו גם הם בנטל?

ראשי הקהל של אליק נקראו לבוא לביתו של הצדיק עוד באותו יום, ורבי הירש לייב פנה אליהם בבקשה יוצאת דופן. "אני זקוק למאה ושישים 'כתרים' כמנין 'צלם', כדי לערוך פדיון נפש לקהילה היהודית שלנו". שעה ארוכה ספון היה רבי הירש לייב בחדרו, ערמות של מטבעות לפניו ושפתיו לוחשות לחשים שונים הידועים רק ליודעי ח"ן. הגבאים שהציצו מבעד לחור המנעול ראו אותו מעביר חופני מטבעות מיד ליד כששפתיו לוחשות, עיניו עצומות ופניו לוהטות. כשסיים את מלאכתו קרא הצדיק לגבאים. הוא הצביע אל ציבורי המטבעות שהיו ערוכים על השולחן כעמודים נוצצים בגווני הזהב ואמר להם: "קחו את הכתרים אל השכונות הנוצריות ופזרו אותם שם בין בתי המגורים. בעיקר תשתדלו לפזר אותם ליד בתיהם של אלו הידועים לשמצה כשונאי ישראל גדולים שעשו צרות ליהודים".

כאשר שבו הגבאים לביתו של רבי הירש לייב, כבר לא נותר אפילו כתר אחד זרוק על הארץ. כל הכתרים נאספו אל בתי הערלים, ובמספר המטבעות הגדול ביותר זכו דווקא שונאי ישראל המובהקים המצויים באליק...

חלפה אך יממה אחת והמטבעות פעלו את פעולתם. יום ראשון ללא חללים שרר בחלק היהודי של אליק. המגיפה נעצרה. ואילו ברבעים הנוצריים החלו להישמע זעקות שבר. יום נוסף עבר ומקרי מוות ראשונים נרשמו בקרב האוכלוסייה הנוצרית, ובמיוחד בין שונאי היהודים המובהקים, לעומת הפסקה מוחלטת של התמותה בין יהודי אליק. כעת 'התברר' לגויים כי השלכת המטבעות לא היתה כה טיפשית כפי שחשבו תחילה, נראה, היה כי יחד עם הכתרים נדדה גם המחלה למקום אחר. היהודים הטילו כישוף במטבעות ושלחו את מלאך המוות לצדה הנוצרי של אליק. העיר היתה כמרקחה. בין המקופחים בעת חטיפת המטבעות הגדולה, היה גם כומר העיר. שונא ישראל מאין כמוהו, שלא החמיץ אף דרשת יום ראשון בכנסיה, כדי לירות ביהודים שנואי נפשו את חצי לשונו המורעלת: הם אשמים בכל צרה שנוחתת על ראשם של הגויים ההגונים, הם הספסרים, הם מפיצי המחלות, הם צלבו את משיחנו, והם... שלשום עמד והביט בקנאה בפשוטי העם שגחנו אל הקרקע ואספו כתרים מלוא החופניים. בעשירות פתאומית זכו. הוא לא גחן ולא אסף, למטה מכבודו היה הדבר. הכומר הנכבד יאסוף כסף מן האשפתות כאחד הקבצנים?

אבל לאחר יומיים היה הכומר זחוח דעת וחגג את ניצחון "עליונותו המוסרית" המזויפת. כעת התלחשו האנשים כי הכתרים המכושפים שהובאו מן הרובע היהודי, הפיצו את זרעי החורבן וההרס, והעבירו את המגיפה מן היהודים אל הגויים.

שנאתו הנושנה של הכומר התעוררה עתה בכל עוזה, הוא לא המתין עד יום ראשון. תכף ומיד יצא אל הרחוב והקהיל אליו את הציבור. "אתם יודעים מי הביא לכאן את המחלה הנוראה?" שאל בזעם ועיניו ירו גיצים, "המטבעות שהיהודים פיזרו. שמא ידוע לכם מי היו היהודים הללו? אלו משרתיו של הצדיק, ה'ראבין' הידוע". ההמונים המוסתים והמשולהבים

המשך בעמוד הבא...

החלו קוראים קריאות גנאי כנגד היהודים כולם ובפרט כנגד ה"צדיקא" שכישף את המטבעות. הם צעדו אחרי הכומר כעדר צווחני, שעה שהלך משם לביתו של מושל העיר אליק, לתבוע ממנו שיעמיד את הראבין היהודי למשפט בעוון היותו גורם המגיפה בקרב הציבור הנוצרי במקום. מושל העיר אליק בעת ההיא לא נמנה על שונאי ישראל, ולא השתכנע כלל כי ידו של הראבין היהודי במעל. אולם נוכח זעם ההמון המוסת, לא נותרה לו ברירה. הוא שלח לביתו של רבי הירש לייב הזמנה למשפט בגין הפצת מחלה קטלנית... יהודי אליק נתקפו אימה ופחד כשנודע להם כי הרבי הקדוש עומד לשלם את מחיר הקרבתו ומסירותו למען הקהילה.

הרבי עצמו, לא היה מודאג. הוא שלח להודיע בשמו בכל בתי הכנסת של אליק, כי אין כלל מה לפחד. "גם אם יעמידו אותי למשפט, לשונאינו לא תהיה שליטה בנו, ואפילו ציפורנו של ילד קטן אחד לא תינזק" הבטיח הרבי בביטחון מלא, ובכך הרגיע את לבם החרד של כל המודאגים.

בהגיע יום הדין צעד הרבי, מלווה בשני הגבאים המסורים, ומוקף במעגל שוטרים, לבית המשפט. יהודי העיר התפללו למענו ועקבו בחיל ורעדה אחר דמותו הצועדת בקומה זקופה בתווך, בין השוטרים והגבאים, עד שנבלעה בבניין בית המשפט. מן הבניין הזה תצא הבשורה בתוך כמה שעות, לשבט או לחסד. מושל אליק שימש בעצמו כאב בית הדין. הוא ישב באמצע ומצדדיו שני שופטים נוספים. אפס, כי עם כניסתו של רבי הירש לייב לאולם בית המשפט, כבדו המושל בקימה של דרך-ארץ ועמד על רגליו עד שהתיישב במקומו. מי שהכיר את המושל לא התפלא, עוד מימים קדמונים נודע המושל כאוהב ישראל, ויתירה מכך, הוא היה מעריצו הגדול של הרבי, ולא אחת התבטא אודותיו והביע את דעתו כי הרבי הוא איש אלוקים קדוש. למשמשיו של הצדיק רווח בראותם מיהו אב בית הדין. אך כשראו את התובע הראשי הצטמררו באימה. על כסא התובע ישב לא אחר מאשר הכומר הרשע, וארשת פניו הרצחנית לא הניחה מקום לספק. היה ברור כי הוא לא יסתפק בפחות מן העונש החמור ביותר. המושל הורה לתובע לפתוח בדבריו. הכומר קם על רגליו והחל מיד בהאשמה חמורה:

הנאשם, כלומר הצדיק היושב לפנינו, אשם בהפצת המגיפה בקרב הציבור הנוצרי באליק. על ידי השלכת מטבעות "קרונן" (כתרים), שלאחריה פסקו היהודים למות, והנוצרים החלו למלא את מקומם. "כיצד עברה המגיפה?" רצה אב בית הדין להבין, "אל תספר לי מעשיות סבתא על כישוף המטבעות, איננו נמצאים בין תגרני השוק ולא אקבל הבלים אלו".

הכומר החוויר. במילים אלו רוקן המושל את הרוח ממפרשיו. הטלת כישוף היתה הטענה המרכזית שלו. המושל לא נתן לו להתאושש, ומיד הטיח בו שוב, "ובכן, האם לדעתך המטבעות היו נגועות במחוללי המחלה, וכך העבירו את המגיפה?"

"אני לא יכול להסביר איך בדיוק עברה המגיפה" אמר הכומר לאחר מחשבה, הוא הבין שהמושל טמן לו פח כלשהו וניסה לא להיכשל בלשונו, "אני יודע רק דבר אחד. הרבי הזה" הצביע על רבי הירש לייב שישב שם בפנים שלוות, כאילו כל הדיון אינו נוגע אליו, "הסתגר בחדרו עם המטבעות, מאה ושישים במספר, ואחר כך שלח את משרתיו לפזר אותם ברחובותינו, ומאותו יום והלאה התהפך המצב. היהודים הבריאו ואצלנו החלו האנשים למות כזבובים. אלו הם נתונים בדוקים ומבוססים ולא השערות ומגדלים פורחים באויר". "יפה אמרת" המהם המושל-השופט בקורת רוח, "ומה דעתך אפוא על הרעיון הבא, בהסתמך על כל העובדות המבוססות שציינת בדבריך: כיון שמפיצי המגיפה הן המטבעות ששלח הרבי, צריך להעניש אותו מידה כנגד מידה, יעבור נא הכומר בין הבתים, יאסוף את כל הכתרים, מאה ושישים במספר, ויחזיר אותם אל מקורם, דהיינו יפזר אותם בין רחובות היהודים, משם באו ולשם ישובו".

הכומר הביט בו בעיניים מזוגגות מתדהמה ובלע את לשונו. המושל לא המתין. הוא הקיש בפטישו והכריז חגיגית על פסק הדין: "הכומר חייב לאסוף את כל המטבעות ולפזר אותם בעצמו בין בתי היהודים באליק. פסק הדין חייב להתבצע מידי!".

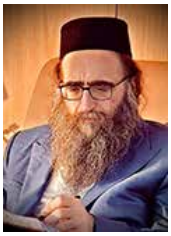
(פורסם בגיליון 'אהל מועד' – לעלוב)

שביבים / שאול שיף

שו"ת הרי"ף

(האדמו"ר רבי יאישהו פינטו ראב"ד מרוקו משיב לשאלות תלמידיו ברחבי העולם)

השאלה דלהלן הגיעה מארה"ב. השואל מתלונן כי בעקבות מגפת הקורונה מצבו הכלכלי התדרדר קשות, ואין בידו לשלם עבור חינוך הילדים, ובשל כך הוא נאלץ להעביר אותם לחינוך הכללי, ומה עליו לעשות?

הרי"ף: "ודאי שכל בתי הספר טובים ומשתדלים השתדלות גדולה, אבל בעוונותינו הרבים הדבר הזה הפך מסחרי ומסוכן ביותר. כל יום אנו שומעים על משפחות שמגיעות למצב קשה

בפרנסה, ודבר ראשון מעבירים את הילדים לבתי ספר של גויים, וזהו חמור ביותר. בעוונות הרבים זה גורם להתבוללות, זה גורם לעיוות קשה בנפש של הילד."

"בודאי שבתי הספר התורניים מתקשים להתמודד כלכלית, וחובה לסייע בידם, אבל בשום אופן לא יתכן מצב שבו הורים שאינם עומדים בשכר הלימוד הגבוה - ילדיהם לא יקבלו חינוך יהודי שורשי. מדובר בחורבן שיביא להרס עצום לדור העתיד.

המצב הכלכלי בארה"ב קשה בכלל, אנשים מתמודדים אל מול הבנקים עם תשלומי משכנתאות. בכל יום באים לפנינו שאלות קשות של אנשים שלא יודעים מה לעשות, וכאשר דוחקים אותם מבתי הספר התוצאה היא שרבים מעבירים את הילדים לפאבליק סקול, ועינינו רואות וכלות בהרס ובחורבן הנורא שזה יכול להביא.

"אינני מוכיח בשער, אבל חובה להשמיע קול זעקה. למרבה הכאב יש שבר גדול במצב הכלכלי של יהדות ארה"ב, רבים רבים ירדו ממצבם הטוב ורק מעטים נשארו יציבים, יש רבים שחיים מהיד לפה ממש. אמנם כבר אמרתי, כי אין לנו זכות להוכיח, אבל מנהלי בתי הספר והרבנים האחראים חייבים להתעורר, ולהבין שאף שהם צודקים בכך שקשה להם להתמודד עם העלויות, אבל חובתם כמחנכים וכשליחים להקים את הדור היהודי הבא. לנקוט במידת הרחמים, ולהבין שיש מציאות קשה להורים רבים, ולא ליצור מצב שבתי הספר היהודיים יהיו בתי ספר של עשירים בלבד, ושכל מי שקשה לו בפרנסה, ילך לפבליק סקול. שם זה בחינם אבל התוצאות הרוחניות איומות, ויש לזה קטרוג גדול על הכלל. צריכים גם לזכור, שחלילה, מצב שכזה של הורים, שבגלל הלחץ הכלכלי אינם יכולים לשלם שכר לימוד, יכול לגרום גם לנזק לבתי הספר היהודיים. אנחנו חוששים שיום אחד הנושא של בתי הספר היהודיים יגיע לכותרות אצל אומות העולם, חס ושלום, ויהיה חילול ה' גדול. המנהלים צריכים להיות ערניים, חכמים ולדעת ללכת בין הטיפות, ולהשכיל איפה ללחוץ ואיפה לשחרר, ולהיבנות יותר על צדקות ולא על לחץ על ההורים. מוטב לדעת איך להחליק את הדברים ולזכור ש"לא נחרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על הדין". זה מסוכן ורגיש, זה גורם לקטרוגים של הורים, ללחץ על לילדים, וזה לא בריא." "ה' יעזור שיהיה שפע וברכה, ותמיד כשמחפשים נתיבים אחרים להידבק בהקב"ה הוא מסייע, כשעושים את המלאכה כמלאכת קודש., גם בעת שנסגר שפע ממקום אחד הקב"ה פותח כנגדו כפליים, וזכות הקמת דור של יהודים כשרים תעמוד לכל מנהלי בתי הספר.

יוצר המאורות

מספרים על אחד מנקיי הדעת שבירושלים ה"ה הגה"ח רבי נטע ציינוירט זצ"ל, שבבוקרו של יום אחד, ראוהו עוברים ושבים כשהוא הולך לאטו, ומגשש באפילה משל היה עיור רח"ל, וכך הולך ר' נטע והולך בנחת נשרך לאיטו ונזהר שלא ליפול ממש כאילו היה סומא. אלו שהכירוהו השתוממו מאוד על ר' נטע, מה לו לר' נטע לעשות עצמו כאילו הוא עיוור? מה אירע עמו - התפלאו האנשים? אך לאחר זמן מה, ראוהו פוקח את עיניו כשהוא שמח ורוקד מתוך שמחה... כשראה את מקורביו תמהים לפשר התנהגותו התמוהה, הסביר ר' נטע כך: אני כעת בדרכי לבית המדרש להתפלל, אני הולך לעשות את הברכה "ברוך אתה ה' יוצר המאורות", לפתע הכתה בי המחשבה - אומר ר' נטע - וכי משיג אני נכונה את עומק המתנה של "המאורות", עד שהנני מברך את ה' על כך ואומר "ברוך יוצר המאורות"? וכי משער אני דיו את עומק החסד של הקב"ה המאיר לארץ ולדרים עליה ברוב רחמיו וחסדיו, שאפשר ללכת ברחוב ולראות כיצד ללכת? מברכים כל יום את הברכה "פוקח עיורים", וכי יודע הנני עיוור מהו? וכי יודע אני "חושך"מהו? וכי משער אני נכונה את המתנה בחסדי השי"ת שיכולים לראות דרך העיניים? ולכן - אומר ר' נטע - עשיתי עצמי כעיוור, והרגשתי והבנתי חושך מהו, ראיתי עד כמה קשה סבלו של העיוור ל"ע, וכיצד איננו יכול לסדר עצמו כלל על כל צעד ושעל, וכאשר לפתע פקחתי את עיני "ויהי אור"! אני יכול לראות ב"ה! כעת אני יכול לברך את הברכה של "יוצר המאורות" מתוך שמחה עצומה, ומתוך רגש פנימי של הודיה, כעת הנני משיג את עומק המתנה הנפלאה הזו של "אור", ולכן אני כה שמח!

וברוח דברים אלה הנה משא דבר ה' מאת הגאון רבי שלמה זלמן פרידמן שליט"א אב"ד סאנטוב ליקווד

אחים יקרים! הבה ונתבוננה מה עברנו בתקופה האחרונה, הבה ולא נשכח את אלו שהיו סגורים ומבודדים בביתם וצעקו במר ליבם "הוציאה ממסגר נפשי" (תהלים קמ"ב, ח'), ואפילו כשהיו מתקיימים מניינים מצומצמים כפי דרישת הרשויות. בליל יו"ט ראשון של פסח עמדה מכונית של המשטרה ליד בית מדרשינו להשגיח שאף אחד לא ירהיב בנפשו חלילה להיכנס לתוך בית המדרש להתפלל!! לא הרגשתי כאילו אני עומד על אדמת אמעריקא...

כשהיה כאן מצב קשה, בפרט באיזור שלנו שעשו בעיות לאלה שרצו להתפלל במניין, על אף ששומרים על כל הכללים וההוראות, קיבלתי רשות מיוחדת להתפלל בבית המדרש "תולדות מרדכי וויזשניץ", שם התקיימו מניינים מצומצים, רק לאלו שקבלו רשות להיכנס להתפלל.

ביום אחד בעת תפילת שחרית, פרצו פנימה כמה שוטרים, כאשר בחוץ עומדים כמה מכוניות של המשטרה, והיה נדמה כאילו הם מתעסקים כאן בפריצה הכי הגדולה בדורנו, ואף כאשר הראנו להם שאנו מקיימים את התפילות כפי כל הכללים של הרשויות, והיו רק כמה מתפללים, כאשר לכל אחד יש שולחן מיוחד והוא עומד רחוק מחברו, וכל אחד לבוש בכפפות ומסכה על פניו, עם כל זאת לא עזר לנו, והשוטרים התעקשו על איזה שטות שזה לא לפי התקנות, וכל אחד קיבל טיקעט, שאם יצאו "חייב" במשפט, יכולים לקבל קנס על סך אלף דולר וששה חדשים בבית הסוהר, ואין לתאר איך שהרגשתי אז...

את הקנס [טיקעט] שקיבלתי הנחתי למשמרת כדי שאזכור באיזה מצב קשה עמדנו, ואכן, אמנם כעת כאשר חוזרים לבית המדרש להתפלל, עדיין חקוק בעצמותינו המצב הנורא בה עמדנו עד לפני זמן מה כאשר לא הורשנו להתפלל בבית המדרש, וכעת כאשר הולכים להתפלל בבית המדרש, אנו מלאים שמחה והתרגשות גדולה, וכלשון הפסוק "בבית אלקים נהלך ברגש", אבל מה שמוטל עלינו, הוא, לקחת עמנו את ההרגשה הזאת לזמנים הטובים שיבואו עלינו לטובה ולברכה.

אנו רואים דבר מעניין, חז"ל אומרים במסכת אבות (פ"ה מ"ה): עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, ...ולא הסריח בשר הקודש, ולא נראה זבוב בבית המטבחיים, ולא כיבו הגשמים את האש של עצי המערכה, ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים, ולא אמר אדם צר לי המקום. ולכאורה זה פלא, הלא לא רואים כאן שום דבר שהיה בו נס

גלוי, לא היה שם נס כ"קריעת ים סוף", אלא כל הנסים הם דברים ש"לא" אירעו. אומר הגה"צ רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, שזהו הנס הגדול ביותר, שהכל הולך ב"ה כשורה בלא שום מכשול, ואלו הם העשרה "נסים" שנעשו לאבותינו בבית המקדש, וע"ז צריכים ליתן שבח והודי' מיוחדת להקב"ה.

יהודי אחד ערך בצפרא דשבתא קידושא רבא לאחר התפילה, שאלו אותו חבריו ידידיו ומכריו "לשמחה זו מה עושה"? למה אתה עושה קידוש? השיב האברך "אתמול הלכתי ברחוב, ומכונית זרקה אותי על הרצפה ר"ל, ויצאתי עם החיים ממש בנסי נסים! ולכן אני עושה קידוש להודות ולהלל להקב"ה". בשבוע אח"כ עשה אברך אחר קידושא רבא, שאלו אותו ידידיו "למה אתה עושה קידוש?" השיב האברך "הלכתי אתמול ברחוב, ומכונית לא הפילה אותי על הרצפה!!"...

הנה, כשבאים לבית המדרש והדלת אינה נעולה, הולכים למקווה והדלת פתוחה, נכנסים להתפלל בבית המדרש ואין מפחדים שמא מאן דהוא "ילשין" עליך שאתה מתפלל, אין שום שוטר שממתין עליך לראות אם אתה הולך להתפלל בביהמ"ד, על זה גופא צריכים להודות ולהלל להבורא כל עולמים, בבית אלקים נהלך ברגש!

מה גדלו מעשיך ה' מאוד עמקו מחשבותיך איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת (תהלים צ"ב, ו'-ז'). מפרש הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: "מה גדלו מעשיך ה'" - הלא מעשיך ית"ש כה גדולים ורבים הם בחיי היום יום, כשהכל הולך כשורה הרי זה חסד ה' גדול עד למאוד, והם נסים ונפלאות ממש, "מאוד עמקו מחשבותיך" - אני צריך להתעמק במחשבותי ולהבין, איך שייך במציאות כזה דבר - ש"איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת" - שיהיה איש שוטה ופתי עלי אדמות שלא יבין ולא ישכיל להתבונן ולהתפעל מגודל מעשי ה' שכל הקורה בחיי היום יום הם נסים ונפלאות, הוא חושב שהכל נעשה מאליו, וכך הטבע להיות כן שהכל ילך כשורה, ורק כאשר הוא רואה איזה נס מיוחד אז הוא מתעורר לשבח להקב"ה.

זכורני, בעת שהיינו בתוך המצב הנורא של הקורונה בקהילתנו, התקשרו אלי כמה אברכים וצעקו קולות "אני כבר לא מסוגל לסבול את המצב הזה, זה ממש גיהנום, אפילו בית האסורים יותר טוב מזה, שם יכולים להתפלל במניין, שם יוצאים כל יום לנפוש בחצר ולשאוף אויר צח, שם יכולים לבוא לבקר אחד את השני, ואילו כעת אנו יושבים מבודדים בבית ללא אפשרות להתפלל במניין וללא אפשרות לצאת לחוץ לשאוף אויר צח, ומרגישים כמו אדם בודד כערער בערבה בלא שום גואל ומכיר!"... השני התקשר ואמר בקולי קולות שהוא מרגיש שהוא חלילה יוצא מדעתו, הילדים שלו הולכים לו על העצבים ומשועממים בבית, והוא מרגיש שכבר כלו כל הקיצין! אברך שלישי התקשר ואמר לי "אילו היו לי ילדים בבית, הייתי יכול להתפלל אתם ללמוד עמם" והיתה זו חצי צרה, אבל כעת אנו מבודדים, אני וב"ב לבד בבית, ומרגישים כאילו אנו יוצאים חלילה מדעתנן...

וממילא, כעת שנותנים שבח והודי' להשי"ת, כשהולכים לבית המדרש מתוך שמחה, בבית אלקים נהלך ברגש, צריכים לעשות "קולות". כשבאים לבית המדרש והדלת פתוחה, צריכים להודות ולהלל להשי"ת בקולי קולות לצעוק מעומק הלב מתוך התרגשות ושמחה עצומה עד למאוד "רבוש"ע אתה כה יקר וכה טוב! אני מודה ומשבח לך על המתנה הנפלאה הזו שהדלת של הבית המדרש פתוחה ויכולים להתפלל בבית המדרש פנימה!"...

בימים אלה כשאנו [בארה"ב] שמחים שזכינו לחזור לבית הכנסת, בבית אלקים נהלך ברגש, צריכים אמנם להיזהר ולהישמר שלא לברוח מבית המדרש. ישנם אנשים שכשמתחילים לומר תפילת "עלינו לשבח", הם עומדים כבר עם רגל אחת מחוץ לבית המדרש, ויש כאלו המהדרין מן המהדרין, ועומדים בב' רגליהם מחוץ לבית המדרש, וידוע מה שאמר המגיד הנודע הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל ש"עלינו" זו לא תפילת הדרך, ולמה א"כ אומרים אותה כשהולכים בדרך?... והוסיף ידידינו המשפיע הרה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א, שאת ה"פעקלעך" [החבילות] כבר אורזים ב"אין כאלקנו", דהיינו שאת התפילין כבר חולצים ב"אין כאלקנו"...

וממילא, לאחר שבכינו וזעקנו "הוציאה ממסגר נפשי", לאחר שבקשנו מכל הלב, שרצוננו לראות את מלכנו - לחזור להתפלל בבית המדרש, כשאמרו ביום טוב פסח את "תפילת טל" ביחידות, כמה התגעגע הלב שנוכל לחזור בקרוב לבית המדרש! ולכן כשאנו נמצאים כבר בבית המדרש, צריכים להיזהר שלא לברוח משם חלילה - התפילה מסתיימת לאחר "עלינו", ואז מתחילים לחלוץ את התפילין... ובשבת קודש מסתיימת התפילה לאחר "אנעים זמירות"...

אנו רואים שהרבי שליט"א (מרן אדמו"ר שליט"א מוויז'ניץ - על ישראל הדרתו קרית וויז'ניץ ב"ב) מוותר תמידין כסדרן להתפלל תפילת מוסף לפני התיבה, וכן "קבלת שבת", ולפעמים "שוכן עד", ומכבד מישהו אחר להתפלל במקומו, ברם על דבר אחד אינו מוותר, על אמירת "אנעים זמירות", שהרבי אומרו לפני התיבה מידי שבת בשבתו.

לפני איזה שנים, התפללתי פעם מוסף בשבת קודש לפני העמוד בבית המדרש הגדול בשיכון וויז'ניץ, וכשהכניסו את הספר תורה לארון הקודש, בטרם התחלתי לומר קדיש, ראיתי את הרבי ניגש אלי ואומר לי: "אנעים זמירות" אני אומר... ועכ"פ, יודעי דבר מסבירים, שלכן הרבי ניגש לאנעים זמירות, כדי שכל הקהל ישארו עד סוף התפילה - עד לאחר אנעים זמירות ולא יברחו קודם לכן...

וממילא, כעת כשנכנסים להתפלל בבית המדרש, בבית אלקים נהלך ברגש, זה הזמן שכל אחד ואחד יקבל על עצמו שלא לצאת מבית המדרש עד לאחר התפילה, והשי"ת יעזור שכל תפילותינו יתקבלו לרחמים ולרצון, וכמו שדברנו, שכשמודים ומשבחים ומהללים להקב"ה על כל החסדים שהוא עושה עמנו מידי יום ביומו, אז הקב"ה בודאי רוצה שנמשיך להודות לו ולומר לפניו שירות זמירות ותשבחות, ואין ספק שהקב"ה ימשיך להשפיע לנו עוד ועוד חסדים, וכולנו נזכה לבני חיי ומזוני, שפע ברכה והצלחה, ולקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

(מתוך נועם שיח- מכון אפריון לשלמה)

"שעשני אישה"

ברכת השחר "שלא עשני אישה" לגבר ו"שעשני כרצונו" לאישה, השתרשה לסידור כבר לפני מאות שנים, אך שני כתבי יד בני המאה ה-15, חושפים "חדשן", שבחר כבר במאה ה-15 לתת גרסה קצת אחרת לברכה מעוררת המחלוקת בקרב המודרן אורתודוכס.

הכירו את אברהם פריצול, שבשני סידורים שהקדיש לנשים אלמוניות, שינה את הנוסח המוכר של הברכה ל"שעשיתני אשה ולא איש".

כיאה להוגה יהודי מן המעלה הראשונה, לא נשאר אברהם פריצול בדלת אמותיו. הוא הוכר כבר בימי חייו (המאות ה-15 וה-16) כאיש אשכולות. בין יתר פעילויותיו שימש כחזן, מעתיק וכותב כתבי יד

ומורה. הוא התעניין עמוקות ב"עידן התגליות" שעברה אירופה וחיבר את החיבור העברי הראשון העוסק בגילוי יבשת אמריקה.

במסגרת היותו הוגה חלוצי, היה גם איש דת יוצא דופן. בשנים 1471 ו-1480 כתב שני סידורים לנשים ובהם חידוש פמיניסטי מרתק: בסידור התפילה המוכר לנו כיום מודה הגבר בברכות השחר על החיים המתחדשים בעולם מדי בוקר. הוא מודה לאל על "שלא עשני גוי", על "שלא עשני עבד" ובברכה המוכרת שעוררה פולמוסים אינספור, מברך הגבר את הקדוש ברוך הוא "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שלא עשני אישה" או "שעשיתני איש ולא אישה" לפי נוסחים אחרים. האישה מצידה, מברכת את האל על "שעשני כרצונו". למעשה, נוסח הברכה המקובל כיום לנשים - "שעשני כרצונו" - לא נמצא בתלמוד, אלא מוזכר ב"טור" של רבי יעקב בן אשר (המכונה "בעל הטורים") מתחילת המאה ה-14.

והנה, כ-150 שנים אחרי הפסק של "בעל הטורים", כשיצאה אירופה מחשכת ימי הביניים, כתב אברהם פריצול שני סידורי התפילה שהכילו שינויים בנוסח התפילה המקובל: בתקופת הרנסנס, זנח פריצול את הנוסח הימי ביניימי "שעשני כרצונו" לנוסח אחר ומעניין - "שעשיתני אישה ולא איש".

זהותן של הנשים שבירכו מדי בוקר "שעשיתני אישה ולא גבר" איננה ידועות לנו היות ששמן נמחק משני הסידורים. ייתכן שפריצול כתב סידורים נוספים עם נוסח זה שטרם נתגלו (אם יתגלו אי פעם). לא ברור עד כמה נפוץ היה התיקון שהנהיג פריצול או האם היה זה שינוי נוסח שנשאר נחלתו הבלעדית של ההוגה. מה שבטוח הוא שאי שם באותם ימים רחוקים התהלכה לה לפחות אישה אחת בראש מורם, והתגאתה בינה לבין עצמה על שבורא עולם בחר להביאה לעולם כאישה, ולא כגבר.

[על פי מאמר של חן מלול מספרני הסיפריה הלאומית בירושלים עיר הקודש]

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net